

ТИЦЬКА Я. О.

кандидат юридичних наук
доцент кафедри державно-правових
дисциплін
факультету права та економіки,
(Міжнародний гуманітарний
університет)

УДК 341.29

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.53>

КАТЕГОРІЯ НАУКИ У СУЧАСНІЙ ДОКТРИНІ Й МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПРОЦЕСИ

У цій статті авторкою відзначено, що істотні та поки не повністю досліджені виміри міжнародно-правової правотворчої та правозастосовчої діяльності на глобальному та й на європейському рівнях у контексті формулювання універсального тлумачення феномену науки та, відповідно, сприйняття наукової співпраці, досліджень та пошуку ще не набули у сучасних умовах системного виміру, що б надало сприяння й відповідному вирішенню питання структурного відображення явища науки у контексті модерного міжнародного права.

У форматі проведеного аналізу релевантної вітчизняної та іноземної доктрини авторкою було підкреслено, що ефективні та системні дослідження особливостей та перспектив розвитку такого явища, як міжнародно-правове регулювання наукової діяльності та наукової співпраці фактично неможливо провести без першочергового та водночас послідовного визначення категорії науки та, відповідно, наукової співпраці та співробітництва.

Але у цьому контексті авторка підкреслює й системну відсутність узагальнюючих робіт у галузях теорії права чи міжнародного права, які б сприяли системному окресленню релевантного вектору доктринального пошуку та й забезпечили б формування відповідного загальноновизначеного глосарій, який було б доцільно використовувати для актуальних напрямів юридичної практики.

Предметом статті визначено міжнародно-правовий вимір щодо категорій наукового пошуку у сучасній доктрині, насамперед власне порівняння сприйняття українськими та іноземними дослідниками феномену науки, а її метою стало визначення спільного та відмінного у сприйнятті власне категорії науки українськими та іншими європейськими авторами для подальшого опрацювання питання її універсального відображення у сучасному міжнародному праві в контексті вимог системності, розвитку та класифікації.

У статті послідовно висвітлене парадокси та виклики, з якими зіткнулися дослідники у спробах надати універсальне визначення науці та при цьому окреслити її функціональні ознаки та відмінні характеристики. Доведено, що вітчизняні дослідники або не згадують узагалі, або не приділяють значної уваги питанням універсальності науки та її цивілізаційного виміру, цілком оминають питання права на наукову діяльність, як складову прав людини, та не відображають модерні виклики академічної свободи та міжнародної наукової співпраці.

Авторка вважає, що такі доктринальні підходи не спираються на описані концепції європейських дослідників ХХ сторіччя, та не вирішують ті проблеми, що окреслили відповідні автори: внутрішньої системи науки у її герменевтичному та гносеологічному вимірах, та межі науки й інших соціально корисних складових культури, й, відповідно, сучасні виклики суспільству та міжнародним відносинам у вимірі ненауки та паранауки.

Ключові слова: міжнародне право, наука, наукові дослідження, історія науки, соціологія науки, філософія науки.



Tytska Ya. O. Science Category in Modern Doctrine and International Legal Processes

In this article, the author notes that the significant and not yet fully explored dimensions of international law-making and law-enforcement activities at the global and European levels in the context of formulating a universal interpretation of the phenomenon of science and, accordingly, the perception of scientific cooperation, research and search, have not yet acquired a systemic dimension in modern conditions, which would facilitate the appropriate resolution of the issue of the structural reflection of the phenomenon of science in the context of modern international law.

In the format of the analysis of relevant Ukrainian and foreign doctrine, the author emphasized that effective and systematic research into the features and prospects for the development of such a phenomenon as international legal regulation of scientific activity and scientific cooperation is actually impossible without a primary and at the same time consistent definition of the category of science and, accordingly, scientific cooperation and collaboration.

But in this context, the author also emphasizes the systematic absence of generalizing works in the fields of legal theory or international law, which would contribute to the systematic delineation of the relevant vector of doctrinal search and would ensure the formation of an appropriate generally recognized glossary, which would be appropriate to use for current areas of legal practice.

The subject of the article is the international legal dimension of the categories of scientific search in modern doctrine, primarily the actual comparison of the perception of the phenomenon of science by Ukrainian and foreign researchers, and its goal is to determine, what is common and different in the perception of the category of science itself by Ukrainian and other European authors for further study of the issue of its universal reflection in modern international law in the context of the requirements of systematicity, development and classification.

The article consistently highlights the paradoxes and challenges that researchers have encountered in attempts to provide a universal definition of science and at the same time outline its functional features and distinctive characteristics. It has been proven that Ukrainian researchers either do not mention at all or do not pay much attention to the issues of the universality of science and its civilizational dimension, completely bypass the issue of the right to scientific activity as a component of human rights, and do not reflect the modern challenges of academic freedom and international scientific cooperation.

The author believes that such doctrinal approaches are not based on the described concepts of European researchers of the 20th century, and do not solve the problems outlined by the relevant authors: the internal system of science in its hermeneutic and epistemological dimensions, and the boundaries of science and other socially useful components of culture, and, accordingly, modern challenges to society and international relations in the dimension of non-science and parascience.

Key words: *history of science, international law, philosophy of science, science, scientific research, sociology of science.*

Вступ. Істотні та поки не повністю досліджені виміри міжнародно-правової правотворчої та правозастосовчої діяльності на глобальному та й на європейському рівнях у контексті формулювання універсального тлумачення феномену науки та, відповідно, сприйняття наукової співпраці, досліджень та пошуку ще не набули у сучасних умовах системного виміру, що б надало сприяння й відповідному вирішенню питання структурного відображення явища науки у контексті модерного міжнародного права.



Ефективні та системні дослідження особливостей та перспектив розвитку такого явища, як міжнародно-правове регулювання наукової діяльності та наукової співпраці фактично неможливо провести без першочергового та водночас послідовного визначення категорії науки та, відповідно, наукової співпраці та співробітництва.

Поміж робіт модерних українських правознавців згадана проблематика згадувалася у працях Б.В. Бабіна, К.В. Громовенка, С.В. Ківалова, але комплексних, системних, та монографічних досліджень цих питань авторкою не виявлено. Але феномен науки у онтологічному, аксіологічному та гносеологічному вимірах системно досліджували європейські та американські автори з історії науки та соціології науки.

У цьому вимірі слід визначити праці таких авторів, як Джозеф Агассі, Пітер Ачінштайн, Баррі Барнс та Девід Блур, Герберт Баттерфілд, Генрі Бауер, Джон Д. Бернал, Джон Х. Брук, Джозеф Бен-Давід, Чарльз К. Джиллісі, Вестфал Кеннет, Томас Кун, Росс Мак-Дональд, Казем Сагед-Заде, Джордж Сартон, Трюїкена Оссенблока та Брюса Хевлі. Та серед наявних українських публікацій, які містять визначення та характеристику феномену науки, варто навести навчальні матеріали таких вчених, як Білуха М.Т., П'ятницька-Позднякова І.С., Свердан М.М., Філіпенко А.С., Цехмістрова Г.С., Шейко В.М. та роботи інших дослідників, детальніше висвітлені надалі у цій публікації.

Постановка завдання. Предметом статті є міжнародно-правовий вимір щод категорій наукового пошуку у сучасній доктрині, насамперед власне порівняння сприйняття українськими та іноземними дослідниками феномену науки, а її метою стало визначення спільного та відмінного у сприйнятті власне категорії науки українськими та іншими європейськими авторами для подальшого опрацювання питання її універсального відображення у сучасному міжнародному праві в контексті вимог системності, розвитку та класифікації.

У статті послідовно висвітлене парадокси та виклики, з якими зіткнулися дослідники у спробах надати універсальне визначення науці та при цьому окреслити її функціональні ознаки та відмінні характеристики.

Для досягнення поставленої мети слід системно проаналізувати виклики та парадокси, з якими зіткнулися сучасні європейські та українські автори у спробах надати універсальне визначення науці та окреслити її функціональні ознаки та відмінні характеристики; слід порівняти відповідні моделі та застосовані підходи. Крім того варто порівняти відповідний доктринальний пошук, який спостерігається насамперед у історії та філософії науки, відповідний методичний літературі, та здійснити його аксіологічний та порівняльний аналіз.

Для досягнення мети й наведених завдань роботи у доцільному та достовірному науковому форматі слід застосувати порівняльний, герменевтичний, формально-правовий, прогностичний, та системний методи.

Результати дослідження. Професор Університету Копенгагену Біргер Хьорланд констатує, що «етимологічно зв'язок між словами «наука» та «знання» дуже тісний і що слово «наука» вживається як щодо певного роду знання (наприклад, як продукт дослідження), так і щодо типу соціальної організації, яка створює це знання», та що «наука пов'язана з методами, які, як передбачається, забезпечують справжнє знання». Це означає, додає цей професор, що «сама концепція науки знаходиться під глибоким впливом епістемологічних питань про те, як отримати знання», визнаючи, що «у науковій літературі відносно важко знайти статті, що обговорюють різні концепції науки», та що розвиток теорії пізнання ускладнює визначення терміну «наука» в епістемологічних термінах» [3, р. 478].

Д. Ліндберг водночас констатує, що «кожне значення терміна «наука», ... є умовністю, прийнятою значною групою людей, які навряд чи відмовляться від свого улюбленого використання без боротьби» та декларує, що «немає іншого вибору, як прийняти різноманітний набір значень як законний і зробити все можливе, щоб визначити з контексту вживання, що означає термін «наука» в будь-якому конкретному випадку» [5, р. 122].

Пітер Ачінштайн стосовно цього питання визначає, що «багато людей вважають наукове дослідження вищим за інші форми дослідження та підтримують три основні тези: наука має на меті і може досягти пізнання світу; знання в науці вимагає доказів, стандарти



яких є універсальними для всіх наук і можуть бути сформульовані в наборі правил, які називаються «науковим методом» та хоча недоведені пропозиції (іноді їх називають гіпотезами) вводяться в науку з метою дослідження, вчені не мають права вірити в них, доки вони не будуть доведені відповідно до стандартів, встановлених «науковим методом» [1, р. 346]; [4, р. 166].

Біргер Хьорланд констатує що «Оксфордський словник англійської мови 2020 року документує 10 тлумачень, зокрема 17 підтлумачень науки (англ. «science»), деякі з яких застаріли, а інші є спеціальними почуттями, які можна проігнорувати». Він наводить такі релевантні, на його думку, тлумачення «науки» у цьому словникові, як «галузь дослідження, дисципліну або діяльність, пов'язану з теорією» або «галузь дослідження, яка має справу з пов'язаним набором продемонстрованих істин або з спостережуваними фактами, систематично класифікованими та більш-менш осягнутими загальними законами, що включають надійні методи» [3, р. 479].

Стів Фуллер стосовно такої проблематики констатував, що «слово наука семантично складніше, ніж воно з'являється вперше» та пропонує «розрізнити «науку» як абстрактний і конкретний іменник: тобто різницю між тим, що щось означає бути наукою, і змістом конкретної науки», досліджуючи «як змістовну, так і функціональну відповідь» [2, р. 62].

Також Б. Хьорланд не відкидає такі визначення Оксфордського словника, як «вид організованого знання або інтелектуальної діяльності, прикладами якого є різні галузі навчання», а також діяльність «щодо наукових принципів або процесів, які керують або лежать в основі (визначеного) явища чи технології» та «стосовно наукових результатів, отриманих у результаті спостережень, експериментів тощо» [3, р. 479]. М. Манер заявляє, що «викладач природничих наук (англ. «science educator») не може просто сказати своїм учням, що ніхто не знає, що таке наука, але вони все одно повинні вивчати науку, а не псевдонауку», але констатує, що «результат попереднього огляду очевидний: не існує ні єдиного критерію, такого як фальсифікованість, щоб відмежувати науку від ненауки, ні загальноприйнятого набору необхідних і достатніх критеріїв для виконання цієї роботи» [6, р. 520].

Для вирішення поставленої проблеми М. Манер пропонує розглядати «як конкретну систему, а саме як дослідницьку спільноту», бо тоді «відносно легко визначити, хто є частиною цієї спільноти, а хто ні». Але цей автор визнає, що такий соціологічний підхід не настільки ефективний для філософа науки (англ. «philosopher of science»), якого «більше цікавить наука як сукупність надійних предметів знання, створених за допомогою певних методологічних стандартів», визнаючи, що «просування суспільного розуміння науки вимагає, щоб ми мали справу не лише з наукою, а й з пара наукою», яку цей автор йменує ще екзоерезією (англ. «exoheresies») [6, р. 521].

Біргер Хьорланд визнає, що «інші автори, які займаються дослідженнями подібного масштабу і стикаються з такими ж труднощами, також вдаються до дуже широкого використання терміну «наука», та додає, з посиланнями на платформу «Web of Science», на комплексне дослідження «Кембриджська історія науки» та на Енциклопедію організації знань ISKO, що «у таких фразах, як «класифікація наук», «наукове картографування» та «атлас науки», слово «наука» часто розуміється в широкому значенні», заявляючи подібне й стосовно категорії «наукова комунікація» (англ. «scientific communication»), посилаючися щодо цього на дисертацію голландського автора Трюїкена Оссенблока [7, р. 32]; [4, р. 167].

С. Фуллер констатує, що, «хоча філософи та соціологи, здається, дивляться на науку під різними кутами зору, їхні визначення зрештою тяжіють до двох полярних ідеологій, які можна назвати просвітництвом і позитивістом», називаючи їх «двома загальними тенденціями в історії науки». Цей дослідник визначає, що «Просвітництво розглядає те, що воно називає «наукою», як менталітет, який потенційно пронизує все суспільство і, отже, не може бути обмежений діяльністю елітарної групи», та що «у цьому відношенні науку можна розглядати нарівні з іншими секуляризуючими силами, такими як протестантизм і капіталізм».

Водночас, додає С. Фуллер, «позитивізм припускає, що наукою займаються в основному (або, можливо, в ідеалі) академічні спеціалісти, професійні «науковці», які, у свою



чергу, можуть керувати більшим суспільством як державні службовці чи політичні аналітики». Цей автор констатує, що «обидва рухи віддані універсальності як характерній рисі наукового знання, яке, незалежно від його походження, робить його знанням для всіх» [2, р. 64].

Б. Хьорланд також констатує, що категорія «наука» «вживається як як родовий термін для всіх наук (у вузькому чи широкому розумінні), так і щодо окремої науки», як «наукова дисципліна» або просто «дисципліна» (англ. «scientific discipline» та «discipline»), вказуючи, що це «загальне використання, здається, пов'язане з ідеєю «єдності науки»», та що «використання «науки» про різні галузі знань часто пов'язане з позитивістським чи неопозитивістським розумінням», наводячи приклади історії та психології [4, р. 169].

Дж. Зіман вказує, що у науковій сфері «жорстка конкуренція за довіру суворо регулюється усталеною практикою, наприклад експертною оцінкою», за якій «високоспеціалізовані міжнародні співтовариства незалежних експертів спонтанно формуються та генерують знання, які ми називаємо «науковими» – систематичні, теоретичні, емпірично перевірені, кількісні тощо», які насправді є «невіддільними від звичайних когнітивних можливостей і особливих соціальних відносин їх виробників». Водночас Дж. Зіман додає, що саме «цей ширококутний крупний план природничих і гуманітарних наук визнає їх унікальну цінність, водночас розкриваючи межі їхньої раціональності, надійності та універсальної застосовності» [8, р. 58].

Мартін Манер наголошує, що для визначення науки слід провести її відмежування від ненауки, та не тільки у широкому сенсі, за яким «все, що не є наукою, є ненаукою», бо розмежовувати слід саме діяльність, що передбачає «навчання, а отже, певне пізнання, що веде, зокрема, до процедурного знання» [6, р. 518]. Джон Зіман стосовно цієї проблематики констатував, що «науковцям і «антинауковцям» потрібен більш реалістичний образ науки», оскільки «традиційний спосіб дослідження, академічна наука, – це не просто «метод»: це особлива культура, представники якої завойовують повагу та працевлаштування, оприлюднюючи свої висновки» [8, р. 56].

У цьому форматі М. Манер констатує на важливості відповідного розмежування у сфері «когнітивної діяльності та практик, що ведуть до пропозиційного знання, тобто явного та ясного знання, яке може бути певною мірою істинним або хибним», а отже у потребі визначення «ненаукових когнітивних сфер, що включають гіпотези та системи таких (тобто теорій), а також процедури, за допомогою яких вони пропонуються, перевіряються та оцінюються». Примітно, що при цьому М. Манер досліджує й відмежування «мистецтва та гуманітарних наук» та «аспектів психічного та фізичного здоров'я, а також культури та політики» [6, р. 518].

Варто додати, що Б. Хьорланд критикує спроби «описати різницю між наукою та гуманітарними науками» через «розрізнення між поясненням у природничих науках та розумінням у гуманітарних науках», але визнає, що таке тлумачення «було піддано критиці сучасною герменевтикою». Тому, додає цей автор, «сьогодні важливою тенденцією є уявлення як про науку, так і про гуманітарні науки як про інтерпретації єдиних феноменів, критика позитивізму та застосування «поняття «культура» як важливе як для природничих, так і для гуманітарних наук» [3, р. 489].

Цей дослідник додає, що «замість того, щоб підтримувати різкий дуалізм між «наукою» та «гуманітарними науками», сучасна тенденція полягає у визнанні унікальності багатьох форм навчання», констатує, що «деякі дослідники не вважають, що «наука» є правильним ярликом для їхньої галузі, а віддають перевагу іншим ярликам, наприклад, «дослідження». Б. Хьорланд додає, що ««наука» та «дослідження» можуть вважатися синонімами в деяких галузях, або, принаймні, їх важко відрізнити», визнаючи водночас, що «застосування терміну «наука» до галузі дослідження виглядає не закритим, а відкритим питанням», зважаючи на спроби використання таких заміників як «дослідження» (англ. «research»), «систематичне дослідження» (англ. «systematic investigation») та «науковий пошук» (англ. «inquiry») [4, р. 170-171].



У сучасній українській доктрині також можна відстежити спроби надати визначення категорії «наука». Але більшість спроб доктринального тлумачення категорії науки у вітчизняних авторів спостерігається не у власних дослідницьких працях, а у чисельних навчальних посібниках та підручниках для закладів вищої освіти в рамках дисципліни «Основи наукової діяльності».

Для такого роду пошуку, крім системного ігнорування як питань міжнародних стандартів наукової діяльності, так й викликів сучасної міжнародної співпраці, помітно системне використання авторами радянських та російських наративів щодо визначення науки, на які, у свою чергу, істотно вплинула комуністична доктрина.

Навіть у переліках джерел ці навчальні матеріали послідовно концентрувалися на радянських та пострадянських російськомовних джерелах. Достатньо вказати, що академіки Національної академії наук України Наумовець А.Г. та Находкін М.Г. не у подібному підручнику, а навіть у статті «Проблеми сучасності і мораль науковця», оприлюдненій у Віснику згаданої ж академії в 2006 р., детермінували науку, як «постійний діалог людини з природою, метою якого є пошук істини і здобуття нових знань» та при цьому послалися у своїх міркуваннях насамперед на... такого «історика та філософа науки» як російський протописьменник Д.І. Фонвізін [15, с. 5].

Прикладом, Кузь О.М., посилаючись на російські та радянські джерела, робить вкрай дискусійний висновок про те, що начебто у «більшості європейських мов чітко простежуються асоціації між науковим дослідженням та судовим дізнанням» на доволі невдалому прикладі тлумачення англійського слова «investigation» та трагікомічному порівнянні російськомовних слів «естествоиспытатель» та «пытать» [14, с. 8].

У відповідних підручниках Єнчева Г.Г., констатує варіативність розуміння категорії «наука», пропонує розуміти її «суму знань, досягнутих людством», або ж як «сферу людської діяльності, функції якої – розробка і теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність». Також ця дослідниця, як і її описані вище колеги, тлумачить науку як чинник суспільного розвитку і процес виробництва нових знань, як специфічну форму суспільної свідомості, як вид суспільного поділу праці та як процес пізнання закономірностей об'єктивного світу [11, с. 13].

Аналогічно, Швець Ф.Д. при цьому подібним чином вважає, що науку на цьому етапі розвитку суспільства варто розглядати як «специфічну форму суспільної свідомості, процес пізнання закономірностей об'єктивного світу та процес виробництва знань і їх використання в практиці, як певний вид суспільного розподілу праці» [18, с. 5]. Ковальчук В.В. стосовно цієї самої проблематики вважає, що наука містить у собі не лише власну діяльність людини, спрямовану на одержання знань, але й результат цієї діяльності – суму отриманих на даний момент наукових знань, які у сукупності утворюють наукову картину світу [12, с. 10].

Ханстантинов В.О. детермінує науку, як «досить складний, багатоплановий феномен у сучасній культурі», та як «раціонально-предметну діяльність свідомості» з метою «утворення теоретичних моделей предметів на основі зовнішнього досвіду». Цей дослідник зазначає, що «наука орієнтується на предмети й об'єктивне дослідження дійсності, об'єктивних законів зміни і розвитку об'єктів», при цьому він відносить наукову діяльність до «суттєвих аспектів інноваційної діяльності, спрямованої на розроблення нових товарів», додаючи, що «головною вимогою сучасного суспільства до наукової діяльності» є «не просто пізнавальні новації, а максимально корисні інновації» [17, с. 18].

При цьому Бірта Г.О. пропонує розуміти науку як процес творчої діяльності щодо отримання нового знання, та водночас й як результат цієї діяльності у вигляді цілісної системи знань, сформульованих на основі певних принципів, називаючи її «найвищим щаблем розумового розвитку людини, вершинним і найспецифічнішим досягненням людської культури», та водночас, на думку цього науковця, «наука завжди розвивається у конкретних історичних умовах, які зумовлюються передусім рівнем розвитку суспільства» [9, с. 5].

Вітченко А.О. визначає науку як «галузь інтелектуальної творчої діяльності, спрямована на об'єктивне, цілісне, системне пізнання, відображення, перетворення навколишньої



дійсності з метою задоволення найвищих особистісних і суспільних потреб, досягнення прогресу та гармонії в їхньому розвитку» [10, с. 24]. Швець Ф.Д. визначає науку не тільки як «систему наукових знань, що пояснюють навколишній світ», що включає процеси формування, передавання та і відтворення знань, але й як «засіб його вимірювання та перетворення», що «впливає на пізнання природи людиною не через емоційне сприйняття, а шляхом систематизованої логічної взаємодії інтелекту, природи і суспільства» [18, с. 12].

Крушельницька О.В. подібним чином визначає науку як сферу «безперервного розвитку людської діяльності, основною ознакою і головною функцією якої є відкриття, вивчення й теоретична систематизація об'єктивних законів про об'єктивну дійсність з метою їх практичного застосування». Вона також детермінує науку, як «сферу людської діяльності, функції якої – розробка і теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність», з «безпосередньою метою в описі, поясненні й передбаченні процесів, явищ дійсності, які є предметом її вивчення, на основі відкриття наукою законів» [13, с. 9-10]. Крім того, дослідниця Єнчева Г.Г. визначала науку, як «динамічний розвиток системи знань про об'єктивні закони природи, суспільства і мислення, отримані і перетворені у безпосередню продуктивну силу суспільства в результаті спеціальної діяльності людей» [11, с. 13].

Сидоренко В.К. вважає, що «як соціальний інститут наука включає в себе вчених з їхніми знаннями, здібностями, кваліфікацією і досвідом, з поділом і кооперацією праці», та водночас відносить до цього й «наукові установи з їх лабораторно-експериментальним устаткуванням, науково-дослідні програми творчої діяльності, методи і методика науково-дослідницької роботи», та, більш того, й «понятійний апарат, мережу наукової інформації, систему підготовки й атестації кадрів, форми функціонування і використання всіх нагромаджених знань» [13, с. 11].

Крушельницька О.В. вказує, що оскільки «наука складає суть людських знань» та «виражає в абстрактних поняттях, схемах... закономірні зв'язки дійсності», то формою розвитку науки є наукове дослідження, як «цілеспрямоване пізнання, результатом якого виступають система понять, законів і теорій», та водночас «вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних чинників, а також вивчення взаємодії між явищами за допомогою наукових методів з метою отримання доведених і корисних для науки і практики рішень з максимальним ефектом» [16, с. 18-19].

Висновки. Таким чином, за умов відсутності визначення науки у загальній теорії права чи у міжнародному праві відповідний доктринальний пошук спостерігається насамперед у історії та у соціології науки.

Відносна молодість терміну науки як універсальної характеристики дослідницької діяльності, його неповна тотожність з поняттями науки у інших мовах міжнародного спілкування, та наявність інших термінів подібного чи близького змісту впливають на загальні підходи до регулювання наукової діяльності в міжнародному праві.

Більшість спроб детермінації українськими науки як суспільного феномену можна помітити у методичних працях стосовно предметів вищої школи про наукових досліджень, та вони досі не позбавлені спірання на доктринальні підходи до науки, що панували у ідеології радянського періоду.

Ці концепції або не згадують узагалі, або не приділяють значної уваги питанням універсальності науки та її цивілізаційного виміру, цілком оминають питання права на наукову діяльність, як складову прав людини, та не відображають модерні виклики академічної свободи та міжнародної наукової співпраці.

Такі доктринальні підходи не спираються на описані концепції європейських дослідників ХХ сторіччя, та не вирішують ті проблеми, що окреслили відповідні автори: внутрішньої системи науки у її герменевтичному та гносеологічному вимірах, та межі науки й інших соціально корисних складових культури, й, відповідно, сучасні виклики суспільству та міжнародним відносинам у вимірі ненауки та паранауки

Проблематика відображення відповідного категоріального апарату у подальшому розвитку міжнародних договорів України про наукову співпрацю має стати предметом окремого наукового пошуку.



Список використаних джерел:

1. Achinstein P. *Scientific Knowledge. The Routledge Companion to Epistemology*. Ed. by S. Bernecker, D. Pritchard. New York: Routledge, 2011. P. 346-357.
2. Fuller S. *Science*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998. 356 p.
3. Hjørland B. Science, Part I: Basic Conceptions of Science and the Scientific Method. *Knowledge Organization*. 2022. Volume 48. Issue 7-8. P. 473-498.
4. Hjørland B. The Foundation of Information Science: One World or Three? A Discussion of Gnoli. *Journal of Documentation*. 2018. Volume 75. P. 164-171.
5. Lindberg D. C. *The Beginnings of Western Science*. Chicago, University of Chicago Press, 2008. 480 p.
6. Mahner M. *Demarcating Science from Non-Science. General Philosophy of Science: Focal Issues*. Ed. by Theo Kuipers. Amsterdam: Elsevier, 2007. P.515–575.
7. Ossenkloek T. *Scientific Communication in the Social Sciences and Humanities: Analysis of Publication and Collaboration Patterns in Flanders*. PhD dissertation. Antwerp, University of Antwerp., 2016. 299 p.
8. Ziman J.M. *Real Science: What It Is, and What It Means*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 412 p.
9. Бірта Г.О., Бургу Ю.Г. *Методологія і організація наукових досліджень*: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 142 с.
10. Вітченко А.О., Вітченко А.Ю. *Основи наукових досліджень у вищій школі*: підручник. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2020. 272 с.
11. Єнчева Г.Г. *Основи наукової діяльності*. Конспект лекцій. Київ: НАУ, 2016. 87 с.
12. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. *Основи наукових досліджень*: навч. посібник. 3-ге вид., перероб. і доп. Київ: Професіонал, 2008. 240 с.
13. Крушельницька О.В. *Методологія та організація наукових досліджень*: навч. посібник. Київ: Кондор, 2006. 206 с.
14. Кузь О.М., Чешко В.Ф. *Філософія науки*: навч. посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
15. Наумовець А.Г., Находкін М.Г. Проблеми сучасності і мораль науковця. *Вісник НАН України*. 2006. № 5. С. 3-10.
16. Сидоренко В.К., Дмитренко П.В. *Основи наукових досліджень*: навч. посібник. Київ: «ДІНІТ», 2000. 260 с.
17. Ханстантинов В.О. *Філософія науки*: курс лекцій. Миколаїв: МНАУ, 2017. 188 с.
18. Швець Ф.Д. *Основи наукових досліджень*: навч. посібник. Рівне: НУВГП, 2013. 208 с.

